

sosialurin

VIKUSKIFTIÐ

Ritstjóri:
Hans Thomsen

Danmark og kolið í Føroyum

Nógv hevur verið talað og skrivað um kolið í Suðuroynni, og mangar kanningar hava verið gjørdar gjøgnum tíðirnar. Nú so nógv verður røtt um orkukreppu í heiminum, kann kanska vera áhugavert at prenta sumt av tí, sum danski verkfrøðingurin Harald Nielsen sigur í frágreiðing síni um kolið í Føroyum til danska forsætismálaráðið 1933. Hesin Harald Nielsen búði mong ár í Bretlandi og skrivaði greinir um kolanám í bløðunum »The Times« og »Morning Post«. Undir tí stóra kolaverkfallinum í Bretlandi í 1926 varð hann av bretsku stjórnini settur sum serfrøðingur í kolamálum.

Tað ljóðaði á dekkinum, at um ein hálvan tíma fóru vit at siggja Føroyar. Eg setti kikaran fyri eyguni og so liðandi risu nakrir támutir mjørkabakkar upp úr tí spegilblonku havfløtuni. So við og við fingi teir fast skap og lit — fyrst bara grønt, so varnaðist tú nakrar dimmbrúnar blettir í tí grøna og sást, at hetta var ein oyggj. Tað var Suðuroyggin.

Og síðan komu í skjótari rað fylgju Litla Dímun, Stóra Dímun og Sandoyggin — sum allar í roynd og veru eru nógv størri enn tú helt, tá tú stígur upp á land á teimum, men sum sæddar uttan av havi tykjust vera nakrir stórir klettir, sum ein ógvuliga stórir smádrongur hevur stutt-leikað sær við at leggja út í sjógvin fyri at hava okkurt at spæla sær á.

I heilum skiftir afturskinið frá sólini í fjallasiðunum, ið sumstaðni skyggja sum diamantar og aðrastaðni bláar burtur í gjáarskugganum. Mjorkin liggur sum æðureiður á fjallatindunum, og alt hetta fær teg at hugsa um ein av hesum eingilsku málningunum, sum vit í Danmark halda vera alt ov vakrar.

Tað er serliga Suðuroyggin, sum hevur mín áhuga, tí her eru tær kolalindir, sum eg, ið havi livað meginpartin av lívi mínum í kolanámum víða hvar í heiminum, hevði hug at gera gjøldur burtúr, fyrsta eg frætti um tær. Sum aðrir danskir dreingir hevði eg lært um Føroyar í skúlanum, men at her skuldi bera til at seta kolarakstur á stovn, ið bar seg, hevði eg ongantið hugsað um, og meðan eg standi her á skipsdekkinum og havi oyyna í kikaranum, minkar ivin ikki.

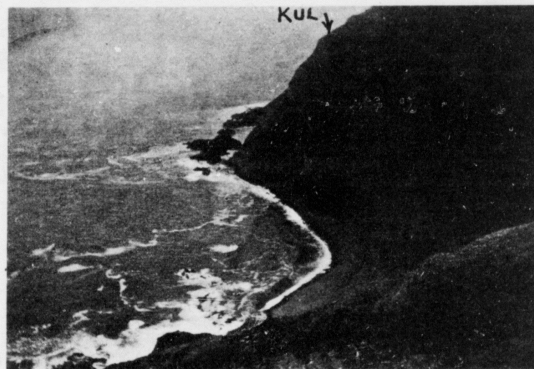
Føroyar eru ógvuliga vakrar, tá tú kemur siglandi til tær, men sum kunnugt ber í letuni míni til enn nakrantíð at liva av vakuleika.

Skipið sleppur einum ýli frá sær millum fjøllini og eitt dustskýggj risur upp móti tí bláa himmalinum. Tað er sjófuglur í túsdatali, sum er órógvadur. Vit eru í Tórshavn. Eg standi uppi á dekkinum og eri fyrri ong-

um. Ber tað til, at hetta kann vera ein partur av Danmark? Her er so púra óðrvisi enn nakað annað pláss í heiminum, eg havi sæð.

Annars havi eg á hesi litlu rannsóknarferð míni eydnuna við mær, av tí at mær einans

frá teimum yvirvaksnu beistunum og fingið alt at rotna, tær vóru mentar. Aftan á tær er súrevnið farið til arbeiðis í náttúr-unar stóru royndarstovu og gjørt evnasambinding við nakað av kolevnum og vatnsevninum, sum er í plantuleivdum, og

Kolalindin við Rossarók

nýtist at biða hálvtannað samdøgur eftir farti til Suðuroyar, haðani teir hava sent mær ein sekk av koli til London. Henda kolasekkin býtti eg javnt millum kolakanningarstöðina hjá bretska stjórnini, polytekniska læristovnin í Keyptmannahavn og meg sjálvan, og bilsin var eg, at úrslitini av hesum trimum kanningarroyndum skuldu vera so góð, ja, so vóngevandi, at eg í stundini setti mær fyri sjálvur at fara at kanna eftir, hvussu drúgvur lindirnar vóru og hvar tær lógu.

Og longu niðri í dalsbotninum, haðani eg siggi lindirnar toyggja seg eftir fjallsiðuni sum triðja hædd í einum hjáhúsum, er mær greitt, at kolanøgdirnar úr einum kolasiðarnið eru heilt stórar.

Fyri miljónum av árum síðani, áðrenn tað velduga meginlandið var sokkið í havið, hevur her verið tropiskur hiti og mýrar, har fortíðaróðrjórini hava svansað í evju og yvirvaksnum trøllakampum. Sum frá leið hava tær ørsmáu bakteriarar tikið valdið

kolsýran og vatnguvan, sum av hesum stóðst, hvurvu út í luftina, komu síðani inn aftur í umferðina og øktu um vektprosentíð av tí upprunliga kolevnum í mun til heildina. Torv varð til brúkol, og nú komu eldgosgrótræðingar, sum lögdu út í gløðandi ovurtjúkkum lindum oman yvir tey rottaðu plantuevnini. Meginlandið sakk í havið, fjøllini skrædnaðu og nú liggja Føroyar har sum nakrir stórir klettir, sum ein ógvuliga stórir drongur hevur lagt har.

Vestan fyri Vágarnar liggur tann litla oyggin Mykines. Draga vit eina linju úr landnyrdinsstrondini á Suðuroynni gjøgnum miðjuna á Mykinesi, fylgja vit kolalindini, sum at enda fer í hav. Lindin liggur sum ein flati, ið hellir 3–4 stig. Trongisvágsdalurin kvettir henda flata fullkomuliga av, so tú her — hevur tú dirvi til tað — kanst spáka tær ein túr rundan um hann og fáa ein sterkan varhuga av tjúkt og góðsku.

Tilsamans fjarir kolalindin einum hálvthundrað kvadrat-

kilometrum. Hægst liggur kolið við Knúk, har hæddin er 400 metrar, við landnyrdingsstrondina er tað heilt niðri við havið. Fransar, sum hava serloyvi til kolagrevstur, gjørdur fyri stívliga fimti árum síðani nógvur uppátíngar og royndargrevstrar, sum enn farvegur sæst eftir.

Meðan eg gangi og kanni, hvat mær á tilikari stuttfærð til Føroya er møgult at kanna, spyrji eg mestsum uttan at vita av meg sjálvan, hvi møguleikarnir her als ikki eru nýttir? Fyrst og fremst hevði tað sjálvandi verið eitt stórt figgjarligt skump framá fyri íbúgvvarnarnar í oyggjunum, sum sanniliga hava eitt soverðið skump fyri neyðini.

Men fyri hálvthundrað árum síðani var kol so biligt, at eingin hugsaði um at fara til Føroya eftir tí. Ongar samgongur av stórvirkjum og ongir handils-sáttmálar vóru at trýsta prisirnar upp. Frálíkt kol fekt til keyps fyri 5–6 kr. tonsið, og tá verðaldarbardagin brast á lógu prisirnir enn u.l. 8–9 kr.

Um hetta mundið lenti tað seg sostatt als ikki at hugsa um kolanám í Føroyum.

Men so kom verðaldarbardagin og kolið hækkaði til tað 10–20 duplta í prisi. Í hesari neyðini royndi so danski staturin at bróta eitt sindur í Føroyum og valdi sjálvandi tað plássíð, sum ikki var latið fransmonnum. Tá høgdu teir í Prestfjalli eini 20–12.000 tons, sum sjálvsagt einki munti.

Kortini krevst ikki nógv hugflog at skilja, at tað hevði verið av ómetaligum týðningi fyri Danmark, hevdu vit undir verðaldarbardaganum havt rættliga námvinnu í Føroyum. Tá hevði landið sloppið undan at mist mong mannaliv á sjónum og spart nógvur miljónir krónur.

Tá kríggið var av verð givist við tí byrjaða virkinum í Føroyum og tá ígast skal sum er var heldur ei zín nytta í at halda fram. Tað nevðið als ikki verið arbeiðt eftir nakrari skynsamari ætlan. Eingin í Danmark hevði kunnleika til námvinnu, og úrslitið av royndunum var at kalla dýrt og vánaligt kol — eitt úrslit, sum ikki kundi eggja til framhald av virkseminum.

Men í dag, nú tann figgjarliga kreppan í heiminum er harðari enn nakrantíð áður, eru kolalindirnar í Suðuroynni uppaftur av stórra áhuga fyri Danmark enn undir heimsbardaganum. Lond sum Hálund, Spania og Italia, sum altíð hava innflutt kol í miljóna tonsa tali, royna í letuni sjálf eftir besta ferumini at grava í jørðini fyri at vita, um tað kortini ikki undir sverðinum man finnast okkurt, sum kann brenna, og hóast lítið er komið burtur úr hjá teimum, so geva tey kortini á henda hátt einum hópi av fólki arbeiði. Norðmenn høgga kol uppi á Spitsbergen, og í fjor framleiddu teir, teir fáu mánaðirnir til ber at arbeiða so norðarlaga, 275.000 tons ella 10–15% av landsins samlaðu kolanýtslu.

